

Zakościelna, Anna / Gurba, Jan

"Wołyńo-Podilśki Archeołoħični Studii.
Pam'jati I. K. Svešnikova (1915-1995),"
red. V. Konoplja, B. Čajkowski, t. 1 Lviv
1998 : [recenzja]

Archeologia Polski Środkowoschodniej 5, 248-249

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA ZAKOŚCIELNA, JAN GURBA

**WOŁYNO-PODILSKI ARCHEOLOHIČNI STUDIŃ. PAM'JATI I. K. SVEŠNIKOVA (1915-1995),
RED. V. KONOPLJA, B. ČAJKOVŠKYJ, T. 1, LVIV 1998, 299 s.**

W latach ostatnich społeczność archeologów Ukrainy Zachodniej uczciła rocznice urodzin lub początku działalności naukowej kilku badaczy, zorganizowaniem konferencji naukowych i wydaniem poświęconych im tomów prac zbiorowych. I tak 90-lecie urodzin Marcjana Śmiszki (1900-1981) obchodzono w 1990 r.¹ Jarosławowi Pasternakowi (1892-1969) poświęcono tom w 100 rocznicę urodzin². Przygotowywane w 1995 r. uroczystości na 80-te urodziny³ Igora Swiesznikowa (1915-1995)⁴ organizatorzy zmuszeni byli przekształcić w sesję poświęconą jego pamięci.

W 1998 r. uczczono 100-lecie urodzin Aleksandra Cynkałowskiego (1898-1983)⁵ i 80-ą rocznicę urodzin Ołeksandra Czernysza (1918-1993)⁶. W tym samym roku wydano tom prac z okazji 50-lecia pracy naukowej Łarysy Kruszelnickiej⁷, a w ubiegłym roku poświęcony Jonowi Wynokurovi z okazji 70-tej rocznicy urodzin⁸.

„Wołyno-Podilski Archeolohični StudiŃ”, których tom pierwszy poświęcony został I. Swiesznikowowi, jest wspólnym czasopismem Lwowskiego Muzeum Historycznego i Centrum Ratowniczej Służby Archeologicznej Instytutu Archeologii NAN Ukrainy. Poza wstępem od Redakcji, w którym nakreślono sylwetkę naukową I. Swiesznikowa i zestawioną przez J. Malejewa Bibliografią jego prac, zawierającą 170 pozycji z lat 1949-1998, tom mieści 25 artykułów – opracowań materiałowych i sprawozdań z prac terenowych – przede wszystkim

z obwodów wołyńskiego, rówieńskiego i lwowskiego – pióra 23 autorów ze Lwowa, Kijowa, Łucka, Równego i Ostroga. Rozpoczyna je jedna z ostatnich prac samego I. Swiesznikowa, poświęcona ceramicznym figurkom kultowym kultury holihradzkiej wyobrażającym ludzi i – unikatowej – lwa. Twórczość naukowa I. Swiesznikowa nie zamykała się w przedziale wąskich specjalności. Należał do ostatniego już pokolenia archeologów, zajmujących się całością pradziejów, średniowieczem i archeologią czasów nowożytnych⁹. Szczególnie dużo wniósł do poznania eneolitu i starszej epoki brązu¹⁰, wczesnego średniowiecza Rusi Kijowskiej, zwłaszcza Zwenihrodu oraz dziejów Kozaczyzny XVII-wiecznej, a szczególnie bitwy pod Beresteczkiem¹¹.

Również autorzy prac zamieszczonych w prezentowanym tomie poruszają szeroką tematykę pradziejów Ukrainy Zachodniej od mezolitu po wczesne średniowiecze. Cezurę tę przekroczyli J. Liniowa, sygnalizująca udział członków Kijowskiego Towarzystwa Historycznego im. kronikarza Nestora w badaniach Wołynia oraz J. Malejew przypominający działalność Gotfryda Ossowskiego (1835-1897) na Ukrainie¹².

Przeważającą większość tomu zajmują opracowania materiałów, które już weszły do literatury na podstawie tymczasowych doniesień, jak i ze stanowisk badanych po 1985 r. Pozostałe, to sprawozdania z prac terenowych oraz podsumowania badań problemowych.

Na szczególną uwagę zasługują publikacje serii wykopalisk z badań dawniejszych, a przede wszystkim M. Pełeszczyszyna wyniki własnych wykopalisk na osadzie i cmentarzysku kultury „lendzielskiej”¹³ w Hołyszowie¹⁴. Jest to unikatowe stanowisko reprezentujące naj-

¹ „Novi materialy z archeolohii Prykarpattja i Wołyni”, Lviv 1992; „Materialy i doslidžennja z archeolohii Prykarpattja i Wołyni” [dalej MDAPV], vyp. 6, Lviv 1995. Por. J. Gurba, A. Kokowski: Działalność naukowa Marcjana Śmiszki w okresie przed drugą wojną światową. [w:] *Spotkania polsko-ukraińskie*, Lublin 1992, s. 87-94.

² „Studia Archaeologica”, t. 1: Lviv 1993.

³ Ihor Kuryłowycz Svešnikov. Do 80-riččja vid dnja narodžennja, Rivne 1995.

⁴ Por. J. Gurba, J. Malejew, Igor Kuryłowicz Swiesznikow, *Spr. Arch.*, t. 47: 1995, s. 323-325.

⁵ Mynule i sučasne Wołyni: Ołeksandr Cynkałovskij i Wołyn. Materialy IX naukoivoi istoriko-krajenznavčoi mižnarodnoi Konferencii, Łuck 1998. Por. B. Bargiel: Konferencja „Przeszłość i współczesność Wołynia”, APŚ, t. 4: 1999, s. 268-269.

⁶ Postati ukraińskoi archeolohii. MDAPV, vyp. 7: 1998. Por. omówienie: A. Zakościelna, J. Gurba w tym tomie.

⁷ Zbirnyk prac i materialiv na pošanu Łarysy Ivanivny Krušelnyćkoi, Lviv 1998.

⁸ S. K. Humeniuk: Ion Srulevič Vynokur. Bibliohrafičnyj pokazčyk, Chmelnyćkij 1989; Zbirnyk naukoivych prac na pošanu Iona Izrailevyča Vynokura, Kam'jancë-Podilskij 2000.

⁹ L. Mackevyj: Bohatohrannist' talantu Ihorja Svešnikova, MDAPV, vyp. 7: 1998, s. 53-54.

¹⁰ N. Merpert: Bronzovij vik u tvorčosti Ihorja Svešnikova, tamże, s. 55-56.

¹¹ L. Mackevyj, tamże.

¹² Por. Ł. Krušelnyćka, M. Bandrivskij: Archeolohični roskopy A. Kirkora i H. Osovskoho na Ternopilščyni 70-90 rr. XIX st. Tamże, s. 73-75; M. Sochaćkyj: Z žyttja i tvorčoho dorobku archeoloha Hofryda Osovskoho, tamże, s. 75-77.

¹³ W kwestii obecności na Wołyniu kultury lendzielskiej – por. A. Zakościelna, J. Gurba: Z problematyki kultury malickiej na Wyżynie Lubelsko-Wołyńskiej, APŚ, t. 2, s. 208.

¹⁴ Por. (podajemy tu odnośniki do, przede wszystkim, syntez nie uwzględnionych w wymienionych artykułach) V. O. Kruc: Etnokulturnyj skład naselennja Ukrainy, t. 1, Kyiv 1997, s. 263.

starszą fazę rozwojową kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej¹⁵. Kolekcja naczyń łączy cechy KW-LCM i fazy wczesnorzeszowskiej kultury malickiej z pewnymi elementami typowymi jeszcze dla etapu późnoklasycznego tej kultury, a ornament malowany białą farbą wydaje się być spadkiem po nadcisańskiej grupie Tiszpolgár-Csöszhalom-Oborin¹⁶. W połączeniu z krzemieniarstwem prezentującym koneksje trypolskie w postaci retuszu rynienkowatego, materiały z Hołyszowa dają obraz bardzo złożonej genezy eneolitycznej KW-LCM.

M. Pełszczyżyn zaprezentował także rezultaty badań I. Swiesznikowa i własnych w Kostiańcu¹⁷ oraz J. Zacharuka i własnych w Listwinie¹⁸ na osadach późnej fazy kultury trypolskiej. Opracowania materiałów krzemienianych z Listwina dokonał W. Konopla, który przedstawił również opracowania składów wiórów krzemienianych z Szystowa i Ilkowyc, sugerując ich przynależność do kultury pucharów lejkowatych.

Sprawozdania z nowszych badań reprezentuje artykuł W. Konopli, który na 16 tablicach publikuje powierzchniowy zbiór materiałów kultury janisławickiej z Nosaczewyc, Domasziwa, Żurawyc, Kłobuczyna i Suśka. Na tym ostatnim stanowisku stwierdził również zabytki kultury komornickiej. Wraz z H. Ochrimenką opisał materiały z osady neolitycznej kultury wołyńskiej z Obołonia, zaś z S. Żewuśkim z osady kultury malickiej w Torczynie-Zamczysko.

Nowe stanowiska kultury amfor kulistych – groby z Towpyżyna i Ozdiwa oraz ziemiankę z Perespownicy – przedstawili J. Malejew, J. Mazuryk, S. Panyszko i S. Terśkyj.

Wyniki mikroregionalnych badań osadniczych w postaci mapy stanowisk Kultury amfor kulistych i trypolskiej w dorzeczu środkowego Horynia opublikował O. Pozichowskyj, uzupełniając wcześniejsze odkrycia I. Swiesznikowa i M. Pełszczyżyna. Ten ostatni autor zaprezentował materiały grupy gródecko-zdołbickiej kultury Chłopice-Vesele¹⁹ na przykładzie Choriwa I-IV i Chrynników. W. Iwanowskyj, W. Konopla, I. Michalczyżyn i W. Filewicz przedstawili sytuację osadniczą

okolic Jasturbycz na Małym Polesiu, D. Kozak i W. Iwanowskyj stanowiska kultury wielbarskiej odkryte wzdłuż rzeki Czernoguzki, lewego dopływu Styru, a J. Onyszczuk kultury czerniachowskiej i jej związki z kulturą wielbarską w górnym dorzeczu Ikwy.

Nieznane wcześniej zabytki ze zbiorów muzealnych opracowali W. Konopla – skarb sierpów krzemienianych w naczyniu kultury mogilańskiej z Zelenoho Haju oraz J. Mazuryk – połowiecki kocioł z Włodzimierza, uniikalny na obszarze na zachód od Dniepru.

W pozostałych artykułach przedstawiono wyniki badań grodów wczesnośredniowiecznych: R. Czajka i P. Dowhań w Łystwynie w dorzeczu środkowego Horynia (oraz uzyskane z grodziska prześliki z łupku i gliny, osetki i okrągłe brzytwe z centralnie umieszczonym kwadratowym otworem²⁰, kamienie szlifierskie oraz kamienne naczynia – tygle); M. Fyłypczuk omówił wyniki i perspektywy badań kompleksu grodowego Plisneska w Podhorcach; W. Oprysk opublikował materiały z badań osady w Chrinnikach w rejonie źródeł Styru, a R. Czajka rezultaty prac M. Pełszczyżyna (z 1972 r.?) w Łozach nad górnym Horyniem²¹. Tematykę wczesnego średniowiecza zamyka artykuł L. Wojtowycza o podstawach etnoterytorialnych tworzenia się księstw udzielnych Ziemi Wołyńskiej²².

Sygnalizowane wydawnictwo, dzięki publikacjom nieogłoszonych wcześniej w pełni ale i nowszych źródeł (w wielkiej mierze z archiwum M. Pełszczyżyna [1933-1999] i W. Konopli), zyska sobie trwałą pozycję w warsztacie archeologów zajmujących się zagadnieniami polsko-ukraińskiego pogranicza – południowego Polesia, Wołynia i Podola zachodniego. Ogłoszenie ich ułatwi zainteresowanym prowadzenie dyskusji w wypadku kilku spornych problemów. Autorzy tomu, uczniowie – byli aspiranci i doktoranci, współpracownicy i przyjaciele, wszyscy dużo młodszy od I. Swiesznikowa, co najmniej o jedno, większość o ponad dwa pokolenia, wykazali, że wiele jego prac pozostanie na stałe w kręgu zainteresowania archeologów pracujących na terenie Ukrainy Zachodniej, tak jak stale wykorzystywane są w pracach archeologów polskich.

Inicjatorom, Redaktorom i Autorom gratulując nowego czasopisma życzymy, by razem z „Materiałami i dosлідzennjami z archeolohii Prykarpattja i Wołyni” i „Studiami Archaeologica”, systematycznie prezentowało wyniki badań archeologicznych prowadzonych na Wołyniu i Podolu.

¹⁵ tamże, s. 262.

¹⁶ S. Kadrow, A. Zakościelna, An Outline of the Evolution of Dniebian Cultures in Małopolska and Western Ukraine, Baltic, vol. 9, w druku.

¹⁷ Por. J. Jastrzębski: *Kultura Cucuteni-Trypole i jej osadnictwo na Wyżynie Lubelskiej*, Lublin 1989, s. 120-121.

¹⁸ Por. T. G. Movša: *Pozdnyj etap trypolskoj kultury*, [w:] *Archeologija Ukraïnskoj SSR*, t. 1, Kiew 1985, s. 225; S. Jastrzębski, tamże, s. 122-123.

¹⁹ W nowszej literaturze wczesna faza kultury mierzanowickiej, por. S. Kadrow, J. Machnik: *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*, 1997, s. 139-143.

²⁰ Por. W. Hensel: *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej*, Warszawa 1987, s. 344.

²¹ Por. wzmianka O. Ratyś: *Drevnioruśki archeolohični pam'jatky na terytorii zachidnych oblastej URSR*, Kyïv 1957, 81.

²² Por. M. Kučinko: *Istorično-kulturnyj rozvytok zachidnoho Pobużzja w IX-XIV stolittjach*, Łuць 1993, s. 94-113.